

LBRIS

We know
books

Liana Carina Tătăranu · Nicolae Coșniceru

OLTENIA MĂNĂȘTIRILOR

Istorie, iconografie și arhitectură

Volumul I

PRINCEPS
PUBLISHING

București, 2022

Cuprins

<i>Capitolul 1 – Județul Dolj (Arhiepiscopia Craiovei)</i>	pagina 18
Mănăstirea Coșuna – Bucovățul Vechi	pagina 20
Mănăstirea Jitianu	pagina 40
Mănăstirea Sadova	pagina 62
<i>Capitolul 2 – Județul Gorj (Arhiepiscopia Craiovei)</i>	pagina 80
Mănăstirea Lainici	pagina 82
Mănăstirea Polovragi	pagina 110
Mănăstirea Tismana	pagina 136
<i>Capitolul 3 – Județul Mehedinți (Episcopia Severinului și Strehaiei)</i>	pagina 162
Mănăstirea Gura Motrului	pagina 164
Mănăstirea Strehaia	pagina 182
Mănăstirea Topolnița	pagina 204
Mănăstirea Vodița	pagina 224

FOTO

Biserica mănăstirii
Coșuna - Bucovățul Vechi, cu
hramul „Sfântul Ierarh Nicolae”.
Foto: Nicolae Coșniceru.

MĂNĂSTIREA COȘUNA – BUCOVĂȚUL VECHI

Mănăstirea Coșuna – Bucovățul Vechi este unul dintre cele mai vechi lăcașe de cult din regiunea Olteniei. Cronicarul Dionisie Eclesiarhul¹, care a locuit o perioadă de timp aici, spunea că de la Bucovăț orașul Craiova a luat *înțelepciune și văzduh curat sănătății*.² Mănăstirea adăpostește câteva comori inestimabile ale istoriei poporului român.

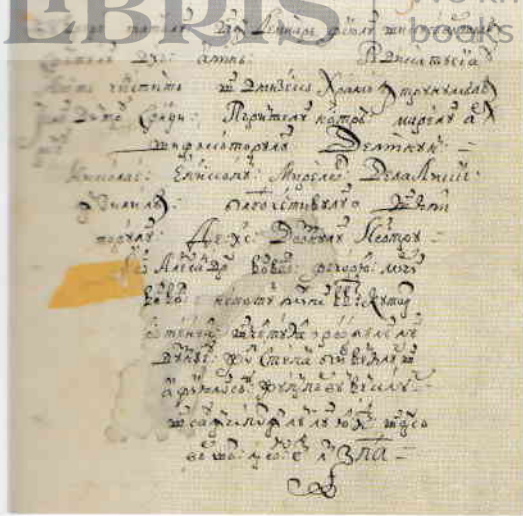

Scurt istoric

Mănăstirea a fost întemeiată în apropierea Craiovei, pe malul Jiului, în zona fostului castru roman Pelendava, ale cărui ruine se mai văd și astăzi. La construcția bisericii actuale a mănăstirii au fost folosite piatra și cărămida castrului. Nu departe de mănăstire, pe celălalt mal al Jiului, s-a aflat cetatea geto-dacică Pelendava, capitala tribului geto-dacic al pelenilor.³ Dovezile istorice arată că pelenii locuiau în această zonă încă din perioada 400-350 î.Hr.⁴ Deși mănăstirea a fost construită în vecinătatea acestor două importante așezări antice, nu a purtat niciodată numele de Pelendava, ci a

rămas în istoria Bisericii străbune cu numele toponimice de Coșuna sau Bucovățul Vechi.

Biserica actuală a mănăstirii a fost construită de marele ban Stepan și de fiul său, Pârvu vel clucer, în zilele domniei lui Alexandru al II-lea Mircea Voievod – fiul domnului Mircea al III-lea și al doamnei Maria – și a fiului său, Mihnea Turcitul, după cum se arată în vechea pisanie, datată 3 octombrie 1572. Pisania s-a pierdut, însă o transcriere a acesteia se păstrează într-o condică a mănăstirii ce datează din anul 1741: *Cu vrerea Tatălui și îndemnarea Fiului și cu săvârșirea*

Sfântului Duh, amin. Rădicatu-s-au acest cinstit și dumnezeiesc hram întru numele celui dintre sfinți părintelui nostru marelui arhieru și făcătorul de minuni Nicolae, episcopul Mirelor de la Lichie, în zilele blagocestivului și iubitorului de Hristos domnului nostru Io Alexandru Voivod, feciorul Mircei Voivod, nepotul Mihnei Voievod, cu toată osteneala și cheltuiala robului lui Dumnezeu jupan Stepan biv vel clucer și a fiului său jupan Pârveu vel clucer, și s-au început în luna lui iulie 20 dni și s-au săvârșit la octomvrie 3 dni, leatul 7081 [1572].⁵

FOTO

1. Textul pisaniei de la 1572, transcris în Condica mănăstirii Bucovăț de la 1741. Sursa foto: Arhivele Naționale ale României, SANIC, Manuscrisul 722.
2. Pronaos, vest: tabloul votiv înfățișându-l pe Stepan mare ban și Pârveu mare clucer, ctitorii mănăstirii Coșuna, ținând în mâini macheta bisericii. Foto: Nicolae Coșniceru.

documentare temeinice, începuturile existenței unui lăcaș de cult la Coșuna – Bucovățul Vechi nu au fost elucidate încă. Mulți istorici – printre care se numără Bogdan Petriceicu Hasdeu și Nicolae Iorga – și-au exprimat opinia conform căreia marele ban Stepan și fiul său, Pârveu vel clucer, nu ar fi ctitorii fondatori ai mănăstirii, iar vatra monahală de la Coșuna ar fi cu mult mai veche decât biserica de la 1572. Este una din cele mai vechi și avute mănăstiri din țară, se preciza în 1898 în „Marele Dicționar Geografic al României”.⁶ De aceeași părere era și Cezar Bolliac, care susținea în 1861 că Bucovățul e cel mai antic monument ce avem în țeara noastră și care este contemporan cu biserica Sfinților Apostoli din Nicopole⁷ – despre care se spune că ar fi fost construită în secolul al IV-lea de către Constantin cel Mare. Continuitatea locuirii acestor ținuturi încă din vechime face plauzibilă existența unui lăcaș de cult. Construirea unei noi biserici pe locul în care a dăinuit înainte o alta este o cutumă care s-a conservat până în zilele noastre.

Cea mai veche atestare documentară a mănăstirii se găsește într-un hrisov emis în 1571 de către domnul Alexandru II Mircea prin care întărește mănăstirii Coșuna stăpânirea peste jumătate din satul Smârdeștețul, moșie dăruită de jupâneasa Dobra încă din zilele răposatului Radului voivod Călugărul (1535-1545).⁸

S-a vehiculat și ideea că mănăstirea Coșuna ar fi o ctitorie a Craioveștilor. Teoria pare să fie eronată, cunoscută fiind ura dintre Craiovești și Mircești; aceștia din urmă erau considerați bastarzi ai Basarabilor, familie din care se trag Alexandru Voievod și Mircea al III-lea, urmași ai lui Mihnea cel Rău. Se ține cont și de faptul că banul Stepan, ctitorul bisericii actuale, era unul dintre cei mai zeloși susținători ai Mirceștilor. Conform cercetărilor efectuate de către Dan Dumitru Anastasescu, mănăstirea Coșuna ar fi suferit grave avarii în timpul conflictului dintre Mihnea cel Rău (1508-1509) și boierii Craiovești. În acele vremuri tulburi, o parte dintre

proprietățile mănăstirii ar fi fost confiscate.⁹ În ciuda acestor nenorociri, viața monahală de la Coșuna nu s-a întrerupt. Ca dovadă, în vremea domniei lui Radu Vodă Paisie (1535-1545), mănăstirea primea ca danie jumătate din satul Smărdeștețul.¹⁰

Un alt argument prezentat de istorici în favoarea ipotezei că mănăstirea a existat mai înainte de construirea bisericii actuale îl reprezintă pomelnicul ctitorilor, unde se găsesc mai mulți voievozi care au domnit cu mult înainte de anul zidirii bisericii. În acest sens, August Pessiakov afirmă următoarele în cartea sa, „Schیțe din Istoria Craiovei”: *Interesantă și vechia diptycă scrisă cu zugrăveală în ulei la stânga altarului, care ne dă pe următorii ctitori:*

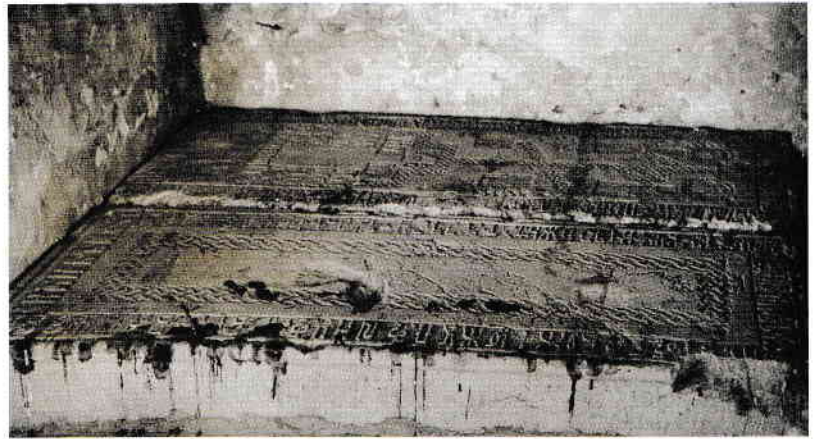
1. Ștefan vel Ban
2. Părvu vel Clucer
3. Basarab Voevod, I-iul Basarab
4. Basarab VV, fiul I-lui Basarab
5. Radu VV, nepotul Basarabilor
6. Maria Doamna, muma Radului VV
7. Mihail Voevod
8. Pătrașcu Voevod
9. Nicolae Voevod, cu tot neamul lor.¹¹

Vechimea acestui așezământ monahal se poate deduce și din „Pomelnicul ctitoricesc” redactat de cronicarul Dionisie Eclesiarhul, în care este menționat faptul că printre donatori și binefăcători s-ar afla și Basarab I „Întemeietorul” (1310-1352), Basarab cel Tânăr Țepeluș (1474, 1478-1482) sau Neagoe Basarab (1512-1521).¹²

Alte dovezi în favoarea existenței mănăstirii Coșuna mai înainte de construirea bisericii actuale ar fi o inscripție incizată pe cantul unei cărămizi montate pe fațada diaconiconului, **Petru ot Berești 7074 [1565-1566]**¹³, precum și un clopot donat mănăstirii în anul 1570 de către doamna Ecaterina, soția domnului Alexandru II Mircea¹⁴.

Așadar, este posibil ca așezământul monahal de la Coșuna să aparțină unor ctitori mult mai vechi, iar Stepan și Părvu să fie doar ctitorii bisericii de la 1572. Pe lângă zidirea bisericii, cei doi boieri olteni s-au îngrijit însă și de înzestrarea mănăstirii cu numeroase moșii: Smărdăștețul, Braniștea, Cornățelu, Șulari (Giubega), Bucovăț, Perișor, Cârna, Măracinul, Cioroiși, Bucoviciorul, Seaca, Nebuna ș.a.¹⁵

Mănăstirea s-a bucurat de numeroase danii și din partea altor reprezentanți ai elitei sociale oltene a secolului al XVI-lea. Astfel, o jupâneasă pe nume Stanca a dăruit mănăstirii la 1572 satul Săcuiul, după cum reiese din hrisovul emis de domnul Alexandru II Mircea: *Cu mila lui Dumnezeu Io Alexandru Voivod și domn a toată Țara Rumânească, feciorul marelui și prea bunului Mircei Voivod, dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele sfîntei și dumnezeiești mănăstiri ce să numește Coșuna, de lângă Craiova, hramul sfântului arhieru făcătoriu de minuni Nicolae al Mira Lichiei, ca să fie satul ce să numește Săcuiul tot, cu tot hotarul, veri pe unde cât să*

FOTO

1. Paramentul fațadei de sud a bisericii mănăstirii Bucovăț. Foto: Nicolae Coșniceru.
2. Doamna Ecaterina de Salvaresso (soția domnului Alexandru al II-lea Mircea), unul dintre personajele istorice reprezentate pe peretele de vest al naosului bisericii mănăstirii Coșuna – Bucovăț. Sursa foto: din arhiva Institutului Național al Patrimoniului.
3. Pronaos, sud: piatra tombală a lui Stepan mare ban al Craiovei și cea a Dobrei (posibil soția lui Stepan). Sursa foto: din arhiva Institutului Național al Patrimoniului.

FOTO

1. Hrisovul domnului Șerban Cantacuzino de la 21 august 1680 prin care împuternicește 12 boieri hotarnici să caute și să aleagă părțile de moșie ale mănăstirii Bucovăț din satul Bucovăț. Sursa foto: Biblioteca Academiei Române, Doc. Ist. XXXIX/44.

2. Firidă în masivul de zidărie din colțul de sud-est al naosului bisericii și icoana de hram (Sfântul Ierarh Nicolae) de pe catapeteasmă. Foto: Nicolae Coșniceru.

cum ca să să pomenească sufletele lor în veci. Iară acest sat l-au dat să fie sfintei mănăstiri ce s-au zis mai sus, pentru că au fost dat și au fost adaos însuși jupâneasa Stanca cu voia și cu vrerea ei. Drept aceia am dat și domnia mea sfintei și dumnezeiești mănăstiri Coșuna, ca să-i fie de întărire și călugărilor de hrană și de niminea să fie neclătită, preste zisa domnii mele.¹⁶

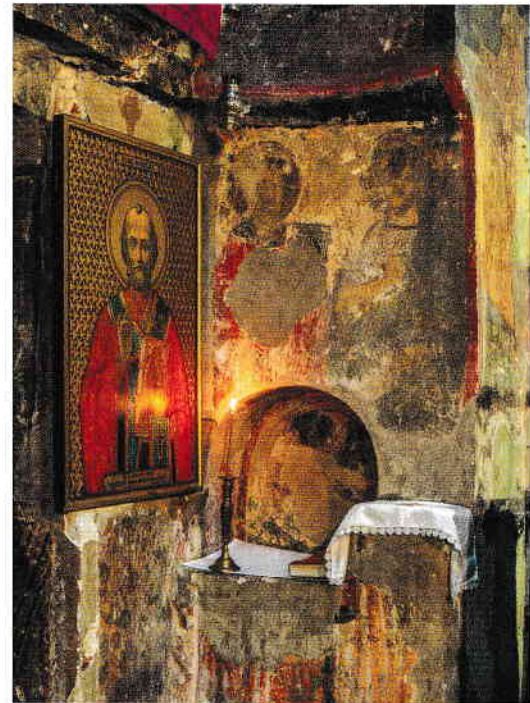
Tot în anul 1572 este atestat documentar pentru prima dată un egumen al Coșunei, Eftimie (1571-1575), într-un hrisov prin care cumpără pentru mănăstire câteva vie.¹⁷

Pârvu clucerul închină în 1583 ctitoria sa și a tatălui său mănăstirii Varlaam de la Meteora (Grecia); astfel, ansamblul monahal Coșuna – Bucovățul Vechi devine al doilea așezământ mănăstiresc românesc închinat către o mănăstire din afara hotarelor țării, după mănăstirea „Sfântul Nicolae” din București, ctitoria lui Ghiorma banul.¹⁸ După închinare, în fruntea mănăstirii au fost numiți egumeni greci, sub conducerea cărora Coșuna – Bucovățul Vechi a cunoscut perioade de înflorire și decadență.

Mănăstirea Coșuna – Bucovățul Vechi a primit în 1657 vizita unei delegații a Patriarhiei Antiohiei, în frunte cu patriarhul Macarie al III-lea. Acesta era însoțit de arhidiaconul său, vestitul cronicar sirian Paul din Alep. În jurnalul său de călătorie, acesta nota că mănăstirea se afla într-o răpă din inima pădurii și că avea o biserică frumoasă din piatră, minunată, toată zugrăvită.¹⁹

De-a lungul istoriei sale, mănăstirea a suferit numeroase distrugeri. Astfel, incendiul provocat de turcii cârjalii în anul 1781 a prefăcut în scrum chiliile de lemn din partea de sud a incintei. De asemenea, în 1812 mănăstirea a avut de suferit în urma luptelor cu turcii, purtate în aceste locuri. Un an mai târziu, egumenul Daniil (1799-1814) a reparat-o și i-a

va alege, pre hotară bătrâne. Pentru că această mai sus-zisă moșie, ia au fost moșie și moștenire a jupânesei Stăncăi ce au fost mare stariță din Bratovoști. Iar după aceia au venit jupâneasa Stanca înaintea domnii mele de au dat și au adaos acest sat ce s-au zis mai sus la sfânta mănăstire de la Coșuna și s-au scris la sfântul și marele pomeneș. Și au scris pe vel spatar și pe jupâneasa Stanca și pre maică a lui, Slavna, și pre toți feciorii lor, câți au avut și vie și morți,

afăș o serie de îmbunătățiri. Au urmat alte evenimente nefaste. Din cauza luptelor duse între panduri și ruși, mănăstirea a avut din nou parte de stricăciuni în 1828, iar în anii 1833-1834 o revărsare a Jiului a năruit terenul din fața bisericii, clopotnița și turnul cel mare prăbușindu-se în apă.²⁰ La toate acestea s-a adăugat și prăbușirea turlei bisericii în timpul cutremurului din 1838.²¹ Acest dezastru a contribuit la părăsirea definitivă a mănăstirii în 1843 și la mutarea vetrei monahale pe celălalt mal al Jiului, în satul Bucovăț, unde s-a construit o altă mănăstire, denumită „Bucovățul Nou”. Tot inventarul, pietrele de mormânt ale ctitorilor, chiar și piciorul de piatră al Sfintei Mese au fost duse la nou-înființatul așezământ.

Odată cu secularizarea averilor mănăstirești din 1863, proprietățile mănăstirii au devenit bunuri ale statului, iar ansamblul monahal de la Coșuna a rămas în ruină. Un deceniu mai târziu, în 1873, o parte dintre credincioșii satului Mofleni – în frunte cu Sandu Preda – au hotărât să repare biserica cu banii găsiți în tainița din altar și să o transforme în biserică parohială. A fost înălțată o turlă din scândură, biserica a fost acoperită cu tablă și înzestrată cu icoane și alte obiecte religioase. Tot atunci, o parte a picturii originale a fost acoperită cu

FOTO

1. Detaliu al turlei originale, prăbușite în timpul cutremurului din 1838. Sursa foto: din arhiva Institutului Național al Patrimoniului.

2. Biserica mănăstirii în anul 1931. Sursa foto: din arhiva Institutului Național al Patrimoniului.

LBRIS

We know
books

Liana Carina Tătăranu · Nicolae Coșniceru

**OLTEANIA
MĂNĂȘTIRILOR**

Istorie, iconografie și arhitectură

Volumul II

PRINCEPS
PUBLISHING

București, 2022

Cuprins

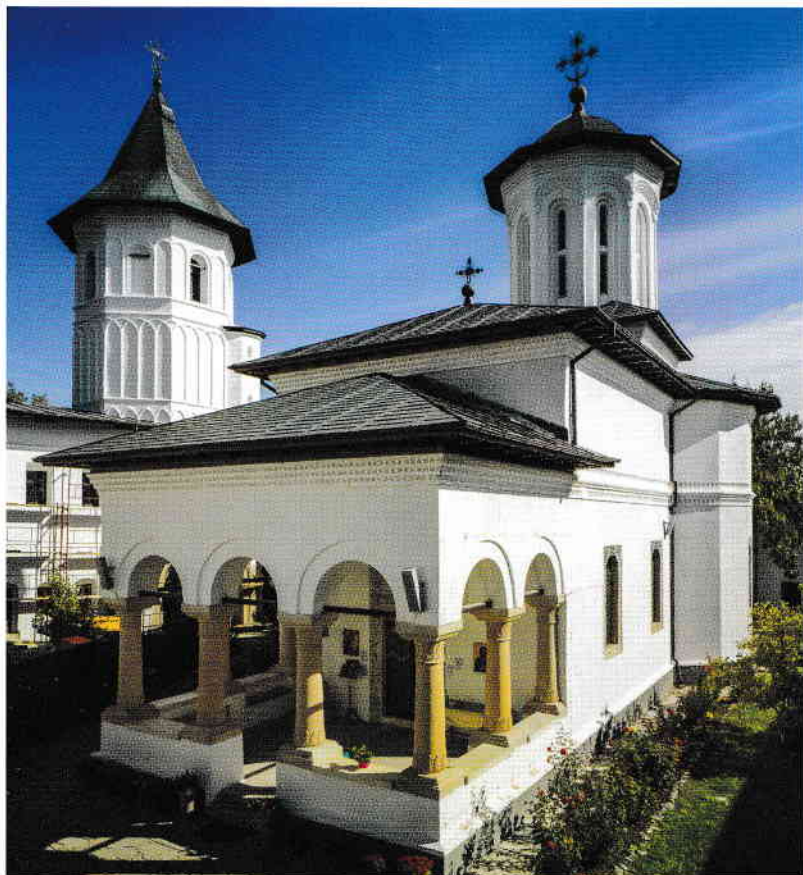
<i>Capitolul 4 – Județul Olt (Episcopia Slatinei și Romanaților)</i>	pagina 6
Mănăstirea Brâncoveni	pagina 8
Mănăstirea Căluu	pagina 30
Mănăstirea Clocociov.....	pagina 50
<i>Capitolul 5 – Județul Vâlcea (Arhiepiscopia Râmnicului)</i>	pagina 68
Mănăstirea Arnota	pagina 70
Mănăstirea Bistrița	pagina 92
Mănăstirea Cozia	pagina 120
Mănăstirea Dintr-un Lemn	pagina 142
Mănăstirea Frăsinei	pagina 166
Mănăstirea Govora	pagina 188
Mănăstirea Hurezi	pagina 206
Mănăstirea Surpatele	pagina 242
Dicționar de termeni	pagina 265
Voievozii și domnii Țării Românești	pagina 275
Noțiuni de arhitectură	pagina 281
Treptele clericale și monahale în Biserica Ortodoxă Română	pagina 286

FOTO

Biserica mare a mănăstirii
Brâncoveni, cu hramul
„Adormirea Maicii Domnului”.
Foto: Petru Daniel Cuceș,

MĂNĂȘTIREA BRÂNCOVENI

La jumătatea drumului dintre Slatina și Caracal și la sud de Piatra-Olt, nu departe de malul drept al Oltului se află comuna Brâncoveni. Cele mai vechi urme de locuire umană descoperite pe raza localității datează din perioada neolitică. În perioada stăpânirii romane, așezarea se găsea în apropierea unui important drum comercial și militar ce asigura legătura între Dunăre și interiorul arcului carpatic. În Evul Mediu, moșia Brâncoveni se găsea în stăpânirea boierilor Craiovești. De aici s-a ridicat una dintre cele mai cunoscute familii boierești din Țara Românească – Brâncovenii – care a dat țării doi domni, pe Matei Basarab și pe Constantin Brâncoveanu. De la această familie au rămas pe teritoriul localității două ansambluri de arhitectură cu o valoare și o semnificație istorică deosebită: curtea domnească și mănăstirea Brâncoveni.

Scurt istoric

Mănăstirea Brâncoveni se găsește în partea de sud-est a comunei, ascunsă sub un povârniș de deal care mărginește la vest lunca Oltului. În trecut, această poziție strategică greu accesibilă și pădurea deasă de stejar ce acoperea înălțimile înconjurătoare permiteau o apărare eficientă de răufăcătorii care străbăteau drumul din apropiere. Era vorba despre un sistem natural de apărare căruia i se adăugau zidurile înconjurătoare ale ansamblului monahal, înalte de 7-8 m, și masivul turn-clopotniță ce era folosit ca punct de supraveghere; toate acestea făceau din mănăstirea Brâncoveni un puternic bastion de apărare din zona de câmpie a regiunii Oltenia.

Documentele istorice nu consemnează anul întemeierii și nici numele primilor ctitori ai mănăstirii, dar legendele locului atribuie înființarea acestui lăcaș de cult

boierilor Craiovești. Cea mai veche mărturie care atestă existența acestui așezământ monahal este hrisovul lui Mihnea Turcitul din anul 7091 (1582/1583) prin care întărește mănăstirii numită *Uspenia Preasfintei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu, pururea Fecioară Maria* (Adormirea Maicii Domnului, n.n.), care este la Brâncoveni, stăpânirea peste jumătate din satul Vlăduțeni, peste două mori și două sălașe de țigani, cu care a fost înzestrată de mai înainte vreme de către jupânița Calea din Brâncoveni, străbunica lui Matei Basarab.¹

Jupâneasa Dragna închină mănăstirii la 5 octombrie 1619 partea sa de moșie din Potlogi pentru pomenirea soțului ei, Dima, și a fiicelor lor, Voica și Stanca, înmormântați la mănăstire. Jupâneasa însăși avea să fie înmormântată aici.²

Imediat după urcarea sa pe tronul domnesc, Matei Basarab întreprinde împreună cu nepotul său, Preda vornicul Brâncoveanu, lucrări de mare amploare pentru refacerea caselor boierești și a mănăstirii din satul său de origine. La mănăstire, cei doi zugrăvesc biserica ridicată de strămoșii lor, construiesc chiliile, turnul-clopotniță, casa domnească cu beciuri boltite – devenită ulterior casă egumenească sau stăreție – și ridică ziduri de apărare, inclusiv curtea de pe latura de nord, dând mănăstirii un aspect de fortăreață.³ Potrivit unei legende, domnul ar fi refăcut mănăstirea în urma vindecării sale cu apa izvorului din apropiere, care mai curge și astăzi, motiv pentru care mănăstirea mai poartă și hramul „Izvorul Tămăduirii”.

La 1640, când episcopul și cronicarul Petru Bogdan Bacșić ajunge la Brâncoveni, lucrările erau încheiate: *Ceva mai în jos de sat se află o pădure mare, în care se găsea o veche mănăstire ruinată; acum domnul a refăcut-o și a întărit-o ca pe o cetate cu ziduri de jur împrejur și, deasupra porții, un turn puternic.*⁴ Despre refacerea mănăstirii de către Matei Basarab amintește și cronicarul Paul din Alep: *Către seară am sosit la un sat numit Brâncoveni. (...) Aici sunt și casele răposatului Matei-vodă, căci el era de obârșie de aici. Am mers prin pădure și*

FOTO

1. Curtea domnească de la Brâncoveni în anul 1723, după un desen de Friedrich Schwanz. Sursa foto: Biblioteca Națională a Austriei.

2. Izvorul lui Matei Basarab. Foto: Nicolae Coșniceru.

FOTO

Pronaosul bisericii bolniței: portretul domnului Matei Basarab și cel al nepotului său, Preda vornicul Brâncoveanu. Foto: Nicolae Coșniceru.

la o mănăstire din apropiere, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, căreia i se spune Brâncoveni, după numele satului pomenit. Ea a fost înălțată tot de răposatul Matei-vodă.⁵

În primii ani de domnie ai lui Matei Basarab, călugărul Rafail împreună cu fratele său, Leul, închină mănăstirii Brâncoveni la 23 mai 1635 toată averea lor din Robănești și un schit pe care l-au avut aceștia acolo, pentru pomenirea lor și a părinților lor.⁶ Apoi, la 1 iulie 1645 jupâneasa Ivana dăruiește mănăstirii moșia ei de la Studina.⁷ Lupșă închină mănăstirii la 16 iulie 1651 partea lui de moșie de la Perșani, autentificând zăpisiul de danie cu semnătură autografă și amprență digitală.⁸ O danie mai însemnată o face postelnicul Matei Părdescu la 4 decembrie 1688, când închină mănăstirii Brâncoveni moșiile Lazu, Crăișani, Turburea și Căpreni din Gorj.⁹ Mănăstirea își va extinde domeniul funciar nu doar prin danii, ci și prin cumpărări de moșii. De pildă, la 1676 mănăstirea cumpără părți din moșia Corbeni pentru suma de 50 de galbeni. În perioada 1680-1682 sunt achiziționate mai multe părți din moșia Redea. Moșia Sfințești este cumpărată de mănăstirea Brâncoveni începând cu anul 1682.¹⁰

În 1668 mama lui Constantin vodă Brâncoveanu, Stanca Brâncoveanu – născută Cantacuzino –, reînsumează în pronaosul bisericii osemintele soțului său, Papa Brâncoveanu, și pe cele ale socrului său, Preda Brâncoveanu. Deasupra mormântului comun așază o piatră funerară cu următoarea inscripție: *Aicea zac oasele răposaiților întru Duhul Sfânt, fericit jupan Preda vel vornic Brâncoveanul și al fu-său Papei pos[te]lnic, cărora li s-au întâmplat perire, întâi Papei pos[te]lnic, în zilele lui Costandin Șerban voevod, pe vreme ce s-au rădicat dorobanții [și] călărașii hoțește asupra domnu-său și a neamului boeresc, atuncea au ucis pre Papa pos[te]lnic, fiind leat[ul] 7163 [1655]. Iar pre tată-său Preda vornicul l-au ucis Mihnea vodă cel rău în casele domnești, în Târgoviște, nefiind vinovat nimic. Și s-au pus această piatră de dumneai jupâneasa Stanca Cantacuzini, care au fost jupâneasă Papei postelnicul. M[ese]ța iunie, 8 dni, leat[ul] 7176 [1668]. Tot la Brâncoveni a fost reînhumat și fiul cel mare al Stancăi, Barbu Brâncoveanu, decedat la Constantinopol.*

La 10 februarie 1699 moare și jupâneasa Stanca, fiind înmormântată tot la Brâncoveni, lângă soțul său, Papa postelnicul. Peste mormântul ei a fost așezată o frumoasă lespede de marmură ornată cu motive vegetale și cu stema Cantacuzinilor (vulturul bicefal), purtând inscripția următoare: *Suptu această marmură zace țărâna jupâneasii Stancăi Cantacuzeanii, fata lui jupan Costandin den vechiu și împărătescu rod Cantacuzino biv vel post[el]nic și a doamnei Ilincăi, fetii bătrânului lui Io Șerban Basarab Voevod, jupâneasă lui jupan Papei Brâncoveanului po[st]elnic, feciorul lui jupan Predii Brâncoveanului biv vel vornic și mumă blagocestivului domnu Io Costandin B[râncoveanul] Basarab vo[evo]d, carea cu mari blândețe, cu multe milostenii și cu nespuse alte bunătăți trăind și umplând vârsta ei de ani (...) den cari 44 văduvă săracă de soțul ei, i-au petrecut creștinește, s-au săvârșit la anul [de] la zidirea lumii 7207 și de la spăsenia ei 1699, fev[ruarie] 10, într-al unsprăzecelea an al domniei fiului său, mai sus numitul Io Costandin B[râncoveanul] B[asarab] voevod, carele cu mare cinste și cu toate creștineștile pomeniri și mile, aici la mănăstirea Brâncovenii, unde și însăși la moarte-i au lăsat, aducând-o lângă soțul ei, Papa post[el]nic și socru-său, Preda vornic, o au astrucatu.*

Între anii 1699 și 1702 Constantin Brâncoveanu întreprinde lucrări de refacere a întregului ansamblu mănăstiresc, inclusiv a bisericii în care erau înmormântate rudele sale cele mai

apropiate, bunicul, tatăl, mama și fratele cel mare. Caracterul auster, de fortăreață al mănăstirii este atenuat prin reamenajări și prin ridicarea unor construcții reprezentative pentru stilul brâncovenesc.

După cum aflăm de la cronicarul Radu Greceanu, vechea biserică fiind mică foarte, măria sa Constantin vodă o au fărâmat de tot și alta mai mare de iznoavă den temelie au început a face.¹¹ Lucrările au început la 9 iunie și s-au încheiat la 5 august 1699. Pisania așezată deasupra ușii de intrare arată că: Într-acestu loc, unde acum cest sfânt lăcaș iaste, fost-au de moșii lu Matei Băsărabu voevod și ai Predi dvornic făcută o mică biserică, hramul dându-i a prea curatei Maicii Domnului și spășitorului Hs. Adormirei; aceaia apoi Matei voevodu domnind (...) au zugrăvit la leatul de la zidirea lumii 7140 [1631/1632]. Și așa au

fost până ce, den orânduiala lui Dumnezeu, au stătut domnu țări luminatul Ioan Costandin Băsărabu voevod, fiul Papei postelnicul, feciorul Predii vornecul, carele văzându-o așa mică și maică-sa Stanca Cantacuzino prestăvindu-se dupre anii 44 ai văduvii sale și aducându-o lângă soțul ei, Papa postelnicul aicea, de o au astrucat, s-au îndemnat și biserica cea mică, bătrână, o au râdicat și aceasta ce acum să vede den temelie au zidit, făcând-o și înfrumusețând-o dăplin mănăstire, în slava și mărirea prea sfânt și vecinic numele lui Dumnezeu, spre pomana a tot bătrân neamului și spre buna pomenire a bunelor sale fapte, începându a o lucra într-al 11 an al domniei

FOTO

1. Piatra tombală a jupănelei Stanca Cantacuzino, mama domnului Constantin Brâncoveanu (stânga), și cea a lui Preda vornicul și Papa postelnicul, bunicul și respectiv tatăl domnului Constantin Brâncoveanu (dreapta). Foto: Nicolae Coșniceru.
2. Pronaosul bisericii mari a mănăstirii Brâncoveni, vest: tabloul votiv cu domnul Constantin Brâncoveanu, doamna Maria și copiii lor. Foto: Nicolae Coșniceru.

FOTO

1. Biserica bolniței mănăstirii Brâncoveni, cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”.

Foto: Petru Daniel Cucuș.

2. Ușile bisericii „Adormirea Maicii Domnului”, mărginite de un chenar de marmură bogat ornamentat, care are integrată în partea superioară stema Țării Românești și pisanie de la 1699.

Foto: Nicolae Coșniceru.

lui, curând anul de la spăsenia lumii 1699, ispravnic lucrului puind pre Radul Golescu vel comis.¹² Biserica nouă urma planul triconc, asemenea predecesoarei sale mai mici. Pe lângă turla mare a naosului, mai avea o turlă deasupra pronaosului și un perete despărțitor între naos și pronaos, elemente arhitecturale care astăzi nu mai există.

Lucrările au continuat cu construirea bolniței și a chiliilor de pe latura sudică, repararea turnului-clopotniță și a casei egumenești, dezafectarea curtinei ca zid de apărare și organizarea unei curți de serviciu în fața intrării în mănăstire, în partea de nord.¹³

Biserica bolniței a fost ridicată în 1700 la sud de incintă, în cinstea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil. Ea s-a dorit a fi o reconstituire a vechii biserici a mănăstirii, care tocmai fusese demolată, după cum se arată în pisanie: *Sfânta și dumnezeiasca*

Atunci când se face referire la hramul sau numele unei biserici sau mănăstiri, expresiile „Sfinții Arhangheli”, „Soborul Sfinților Arhangheli”, „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, „Sfinții Voievozi” sau „Sfinții Îngeri” reprezintă întotdeauna prescurtarea numelui sărbătorii din 8 noiembrie, „Soborul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil și al tuturor cereștilor puteri”. Așadar, biserica sau mănăstirea respectivă a fost pusă sub ocrotirea tuturor puterilor cerești, nu doar a celor doi arhangheli menționați nominal, Mihail și Gavriil, care sunt cei mai cunoscuți și mai populari. În vorbirea curentă se folosesc, însă, prescurtările menționate mai sus. Bunăoară, mănăstirea Baia de Aramă din județul Mehedinți mai este cunoscută și ca mănăstirea „Sfinții Voievozi”.

besericucea ceasta, carea bolniță s-au făcut, iaste semenea și tocma ca ceia dintâi mănăstire era, într-al căriia loc acum să vede ceasta mare și frumoasă și iarăș de prea luminatul și înălțatul Io Costandin Basaraba voevod den temelie rădicată, făcută și închinată marilor arhistratighi Mihail și Gavriil și alaltor tuturor îngerești cete, la anul de la Hs. Domnul 1700, meseța mai, 20 dni.¹⁴

Domnul Constantin Brâncoveanu a dat la 15 august 1699 noii sale ctitorii dreptul de a lua vama de la Slatina, până atunci încasată de pârcălabii domnești, precum și dreptul ca egumenul mănăstirii să judece 12 sate dimprejurul târgului Brâncoveni.¹⁵

La mănăstirea Brâncoveni au fost încartiruite trupe ale armatei austriece în anul 1721, iar călugării au fost alungați. Stă mărturie despre acest trist eveniment o însemnare zgâriată de un călugăr pe peretele altarului bolniței: *Să [se] știe când ne-au scos*

*Pivoda*¹⁶ din chilii afară pre toți călugării, leat[ul] 7229 [1721]. În acea perioadă au fost adăugate turnuri de pază în colțurile exterioare ale zidului de incintă. Mănăstirea avea să fie eliberată abia în 1727 grație doamnei Maria Brâncoveanu, care a intervenit pe lângă împăratul Carol al VI-lea de Habsburg.¹⁷

Mănăstirea a avut mult de suferit în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774, când aici a fost instalat un seraschier turc cu 5.000 de oameni. În timpul războiului austro-turc din anii 1787-1792, mănăstirea a fost prădată, iar Nicolae și Manolache Brâncoveanu – urmașii ctitorilor – au fost exilați în insula Rhodos.¹⁸

În timpul Revoluției de la 1821, la mănăstirea Brâncoveni s-au întâlnit pandurii lui Tudor Vladimirescu cu haiducii lui Iancu Jianu, oastea plecând de aici către București.

Distrugerile provocate de cutremurul din anul 1838 îl vor determina pe egumenul Teodosie din Trapezunt să întreprindă ample lucrări de reparații, pe care le va termina însă următorul egumen, Ioanichie. Chiliile din partea de răsărit au fost reparate, iar stăreția a fost reorganizată în colțul de sud-vest al incintei.¹⁹ Biserica – la rândul ei avariata – a fost reparată, apoi zugrăvită din nou de către Nicolae Polcovnicu, Matei Cătulescu și Vasile Mateescu. Cu această ocazie, a fost desființat peretele despărțitor dintre naos și pronaos. Dintre cele două turle ale bisericii care fuseseră distruse de cutremur a fost refăcută doar cea mare, de deasupra naosului. La finalul lucrărilor s-a scris această pisanie pe glaful de deasupra ușii de intrare: *Această sfântă m(ănăsti)re dintru început fost-au mică, s-au prefăcut de răposatul Matei Vodă Basarab și la [lea]t 1699, răposatul Costandin Vodă Brâncoveanu, pentru că s-au strucat oasele neamului mării sale aici, precum în pietrile mormintelor să veade scris, s-au mai mărit iar sf. biseiarică și s-au adăogot odăile despre miază[zi] de pomenitul Domn Costandin Vodă Brân[coveanu] Basarab, iar la leat 1837 Ghenarie 11, zdrobindu-să cu totul dă înfricoșatul cutremur, s-au înnoit pă cum să vede prin osărdia cuviosului arhimandrit Theodosie Trapezuntiu igumen Brâncovenii, spre vecinica pomenire a cuvioșiei sale. 1842, Avgost 1.*²⁰

FOTO

Hrisovul domnului Constantin Brâncoveanu de la 1 mai 1695 prin care întărește mănăstirilor Brâncoveni și Bistrița stăpânirea satelor Lazu și Turburea din județul Dolj. Sursa foto: Biblioteca Academiei Române, Doc. Ist. CLVI/20.

